

Kultúra

Könyvek, kiállítások, filmek és egyébek

A beszélgetés

„Az a felfogás, miszerint a művészet szexre buzdít, a nyugati női meztelenség kezdeteire nyúlik vissza”

Mary Beard mesél **Matt Elton**nak a BBC Two számára készített, *Shock of the Nude* című sorozatáról, amely azt vizsgálja, mekkora erővel képes befolyásolni a meztelenség a társadalmi nemmel (gender) és a szexszel kapcsolatos elképzeléseket. A 84. oldalon pedig **Janina Ramirez** művészettörténésszel elemezzük három kiemelkedő műalkotást

Mary Beard a Cambridge-i
Museum of Classical Archeology
egyik szobránál a „Shock of
the Nude” forgatásán. „Nagyon
megleptek – mondja – a sorozat
által kiváltott heves reakciók.”

„A kereszténység bizonyos fokig megingatta azt a felfogást, hogy a mezítelen férfitest a városiasodott erényesség szimbóluma”

Matt Elton: Ön miért éppen a meztelenség kérdéskörét kezdte kutatni?

Mary Beard: Munkatársaimmal olyan művészettörténeti témát kerestünk, amely tényleg foglalkoztatja az embereket – amin vitatkoznak, vagy zavarba jönnek tőle, vagy teljesen eltérően vélekednek róla. A művészettörténet alkotásainak elképesztően nagy része már-már hódolattal viszonyul a meztelenséghez, miközben maga a dolog mindmáig élénk viták tárgya. Szóval, érdekesnek tűnt feleleveníteni és valahogy megoldani ezeket a régi vitákat.

Az ön néhány megjegyzése azonban jókora feltűnést keltett. Azt mondta például, hogy „a nyugati művészetben a női meztelenség amolyan szoftpornó a klasszikus öltözetbe bújt elit számára”.

Nem egészen ezt mondtam! Amikor az ilyen hírek terjednek, egyre jobban eltorzulnak a továbbadás láncolatában. Nem emlékszem a pontos megfogalmazásra, de valójában azt mondhattam, föl kell tennünk a kérdést, hogy a meztelenség *valóban* szoftpornó-e az elit számára. Az elkötelezett galériálatogatók nagyon meg tudnak sértődni, ha azt hallják, hogy „ez csak egy kis szoftpornó az elit számára”. Engem is bosszant a dolog, de úgy vélem, hogy a kérdést igenis föl kell tenni.

Nem állítom, hogy tudom rá a választ, de amikor valamilyen meztelenséget látunk valamilyen műalkotásban, akkor elgondolkodhatunk, hogy mi a különbség közte és a szoftpornó között. Ez a téma nagyon élesen vetődik föl az egyik, a sorozatunkban is bemutatott festmény kapcsán – Gustave Courbet francia festő 1866-os, *L'Origine du monde* (A világ eredete) című képéről beszélünk (lásd XX. oldal). A női nemi szerv nagyon is részletező, hiperrealisztikus ábrázolásáról. A képen szereplő hölgynek sem a fejét, sem a végtagjait nem látjuk.

Hogyan magyarázzuk meg, hogy ez a kép műalkotásként látható egy galériában, miközben számtalan ilyen témájú fotót találhatunk a nem egészen művészies

irányultságú üzletekben? Ha az emberi testről van szó, eltűnnek az egyértelmű határok. Mert hogy valami pornó-e vagy műalkotás, az attól függ, hogy ki minek látja.

Önt meglepte, hogy az emberek nem nagyon érzékelik ezeket a határokat?

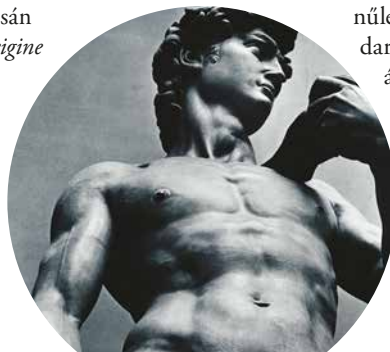
Tényleg meglepett, hogy egyesek milyen vehemenciával reagáltak erre a tévésorozatra, és még azt is pontatlanul, eltorzítva idézték, amit mondtam. Érdekes jelenség, hogy a nézők milyen agresszívak tudnak lenni, amikor ennek a különbségtevésnek a nehézségeivel szembesülnek. A Twitter-bejegyzéseket nézgetve az jut eszünkbe, hogy a fenébe is, tényleg szükség van az ilyen témákkal foglalkozó műsorokra. Az emberek ugyanis nem egyszerűen véleményt mondanak, hanem fenyegetőznek is. Írtak nekem már olyanokat is, hogy „Ennek a nőnek jól el kéne látni a baját mindennap!” – amiért azt mertem mondani, hogy egyesek nem tudnak különbséget tenni a művészet és a pornográfia között. Mi pedig azt nem értjük, hogy mi okozza itt a nehézséget. Ezek a reakciók bizonyos értelemben igazolják a sorozat létjogosultságát.

A sorozat érzékletesen szemlélteti, hogy ez mindig is olyan téma volt, amelynek hallatán az emberek fölkapják a fejüket vagy

ingerültek lesznek. Ön például Praxitelész i. e. 4. században készült Aphrodité-szobrával indít [lásd jobbra]. Erre milyen reakciók érkeztek?

Praxitelész szobra, ismereteink szerint, az első életnagyságú női akt Görögországban, s valószínűleg az egész nyugati kultúrában. Elég rejtélyes darab: fogalmunk sincs, hogy az évszázadokon át csak felöltözött nőket ábrázoló szobrok után Praxitelész miért a meztelen Aphrodité istennőt választotta. Csak azt tudjuk, hogy a közönség nehezen fogadta el a dolgot. A potenciális vásárlók eleinte elutasították a művészt, nem kellett senkinek a szobor, amely végül a mai Törökországban lévő Knidosz városába került. Lakói ezzel bizonyos értelemben nagyon jól jártak, ugyanis

Michelangelo 16. századi Dávid-szobra „a férfi meztelenség hűtőmágnés-szintű megjelenítési változata lett”, mondja Beard

Mary Beard a corki Crawford Art Galleryben. „Miért engedjük meg egyeseknek, hogy ilyen dolgokat nézegessenek – teszi fel a kérdést –, és miért tiltunk el tőle másokat? Miért éppen ott van a fügefalevél, ahol van, és miért nem máshol?”

a műalkotás, a maga kétes hírnevével, turisták tömegeit vonzotta a városba – és rákerült az ókori figurákat ábrázoló mai hűtőmágnesekre is.

De rengeteg mendemonda is kering róla, melyek mind azt bizonyítják, hogy az emberek milyen nehezen fogadták el az újszerű látványt. A századokkal később született egyik történet szerint egy fiatalember szerelmes lett a szoborba, és sikerült is bezárkóznia vele a templomba. Ahol megpróbált, a szemérmes krónikások nyelvén, „közelebbi kapcsolatba kerülni vele”. Följegyezték, hogy „magjának foltjait otthagya” az istennő combján, majd egy szikláról a mélybe vetette magát.

Amikor a klasszika-filológusok ezt a történetet olvassák, gyakran jegyzik meg: „Nem furcsa ez?” És valóban, bizonyos értelemben furcsa ez a sztori – pedig valójában arról szól, hogy a művészet mennyire fel tudja korbácsolni az emberi vágyakat. Miközben manapság azt gondoljuk, hogy a meztelenséget a férfiúi tekintet és a férfiúi vágyak teszik oly fontos jelenséggé, az emberek egyre inkább úgy vélik, hogy ez az egész az 1960-as és 70-es évek radikális feministáinak a találmánya. De az a fel-fogás, hogy a művészet szexre buzdít, a nyugati női meztelenség kezdeteire nyúlik vissza.

A meztelenség miért volt olyan sokáig csak női meztelenség?

Én ezt nem így látom. A történelmi igazság szerint tényleg a női meztelenség okozta a problémákat és botrányokat, de a férfiúi meztelenség már sokkal korábban jelen volt a görög világban. A férfiakat ábrázoló szobrok már az i. e. 7. századtól többnyire ruhátlanok voltak.

Ez jól mutatja a valóban zavarba ejtő különbséget a férfi- és a női test ábrázolása között. A klasszikus ókorban a férfitest nem ébresztett szexuális asszociációkat, inkább az erényességgel és a derék polgáriassággal kapcsolták össze. Az ókori polgár kiválóságát meglátjuk a csupasz test kiválóságában – de ez a nőkre már nem érvényes, ők ugyanis nem voltak aktív polgárok. Semmiféle politikai joguk nem volt, és a testükre is más szemmel tekintettek.

Tényleg meglepő, hogy manapság, például a tévékben sokkal kevesebbet lehet egy férfi-, mint egy női testből megmutatni. Ezen az ókori görögök valószínűleg elcsodálkoztak volna.

Praxitélesz i. e. 4. századi Aphrodité-szobrának másolata. Ezt a szobrot tartják a meztelen nő első életnagyságú nyugati ábrázolásának

„Az ókori görögök óta egyetlen más kultúrát sem foglalkoztatta-nyomasztotta annyira a mezítelen test látványa és szexuális kisugárzása, mint éppen a nyugatit”

Ön szerint mi ennek az oka?

Az ilyen kérdésekre nincsenek egyszerű válaszok. És részben azért alakult ez így, mert a kereszténység bizonyos mértékig megingatta azt a felfogást, hogy a mezítelen férfitest, a nemi szervekkel és mindennel együtt, a városiasodott erényesség szimbóluma. Sokkal inkább a szexualitással és a nemi vágygal társították.

Jól látható ez például Michelangelo (16. századi) Dávid-szobra esetében is. Amely szintén a férfiúi mezítelenség hűtőmágnés-szintű ábrázolásává lett: az emberek, velem együtt, milliós tömegekben özönlenek, hogy megnézzék őt. Michelangelo szerintem sokféle módon igyekezett visszahozni valamit abból a felfogásból, hogy a klasszikus testábrázolás a polgári erényesség megjelenítésének egyik módja. A firenzei polgárok azonban nem így gondolták. Mindenféleképpen megdöbölték a szobrot, s néhány héten belül ráügyeskedtek egy övet is, amelyről hosszú, a nemi szervet eltakaró levelek lógtak lefelé. És ez a „fügefalevél” a 19. század végéig ott is maradt.

A nem nyugati műalkotások tanulmányozása segít nekünk megérteni, hogy a nyugati művészetet miért foglalkoztatta ilyen intenzíven és ilyen sokáig a mezítelenség?

A nem nyugati műalkotások tanulmányozása valóban fontos viszonyítási alapot teremt a nyugati kultúra számára – azt is mondhatnánk, a helyére teszi a mi kultúránkat. Amikor megtervezünk a sorozatunkat, úgy döntöttünk, nem teszünk globális túrát a mezítelen emberi test művészeti megjelenítésének szférájában. Pedig bolygónk majdnem minden kultúrájában megtalálhatók az emberi test szebbnél szebb ábrázolásai – de szilárd meggyőződésünk szerint sehol másutt nem létezett olyan kultúra, amely annyi rögeszmével viszonyult volna a mezítelen test és a szexualitás jelenségéhez, mint az ókori görögök óta éppen ez a mi, nyugati kultúránk.

Nyugaton például a képzőművészetanoncok alapképzésének fontos része a csupasz emberi test rajzolásának gyakorlása. Mi pedig szeretnénk volna megmutatni, hogy más kultúrákban ez nem így megy. Szerintem mi, itt nyugaton már-már bizarr módon bonyolódunk bele a mezítelenség egész jelenségkörébe, miközben más kultúrákban sokkal kevésbé tekintenek szexualizált és fetisizált módon a ruhátlanságra.

Teljesen nyilvánvaló például, hogy a nigériai mezítelen nőalak ékessége, az a csodálatos fejdísz a közösség és a nők közösségen belüli központi szerepét dicsőíti. Ez feltűnően különbözik mindattól, ahogy a Nyugat kezelte a női mezítelenséget. Szintén nagy kérdés az is, hogy a Nyugat miért ezt az utat választotta – de erre is nehéz megtalálni a választ. A kérdésnek a feltevése is fontos első lépés: megmutatni az embereknek, hogy ha elfogulatlanul szemléljük a dolgot, akkor már nem is olyan nyilvánvaló és természetes a Nyugat hozzáállása ehhez a témához.

Az ön dokumentumsorozata azt a kérdést is felveti, hogy a mezítelenség jelenségkörének megismerése miképpen alakíthat ki bennünk egy általánosabb önképet. Hogyan látott hozzá ennek a tárgykörnek a feltárásához?

Arra akartunk rámutatni, hogy mi, itt nyugaton nagyon furcsán határoljuk be azt, ami szerintünk már „mezítelenségnek” számít, s hogy sok más olyan, mezítelen test létezik, amelyet vissza kell(ene) sorolnunk ebbe a kategóriába.

A filmben elemezzük például Jézus testének ábrázolását. Ha a nyugati városi kultúrára gondolunk, akkor a művészeti galériák után a templom az a hely, ahol a legtöbb mezítelenséget láthatjuk. A megfeszített Jézus alakja abszolút értelemben nem, de tulajdonképpen mégiscsak mezítelen. Ugyanakkor kissé furcsának tűnik a „mezítelen Jézusról” beszélni. Ezért volt érdemes megvizsgálni, hogy az ilyen ábrázolások miért nem tartoznak bele ebbe a kategóriába.

Ellátogattunk a British Museumba a korábbi igazgatóval, Neil MacGregorral, hogy megnézzük Michelangelo néhány csodálatos rajzát; a direktor meggyőződéssel állította, hogy Jézus testének ábrázolása döntő módon befolyásolta mindazt, ahogy a Nyugat gondolkodik az akról és a mezítelenségről. Ez eléggé nyilvánvaló, ugyanis a kereszténység olyan vallás, amelynek központi paradoxona az, hogy az Isten alkotta meg az embert, s ezért foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel is, hogy Jézus milyen mértékben férfiember, és mennyire volt szexuális lény is. Akad ugyanis néhány különleges kép, amelyen elég nyilvánvaló, hogy Jézusnak erekciója van. S ez nem trágár blaszfémia, hanem fontos kifejezése annak, hogy Jézus férfi is volt, mindenféle értelemben.

Anya és gyermekei; szobor a nyugat-afrikai joruba kultúrából. Mary Beard szerint az ilyen műalkotások gyakran a nők közösségen belüli fontos szerepét hangsúlyozzák

E nyugtalanító felvetések némelyike már a régmúltban is élt. Mások viszont átfogalmazódtak az utóbbi években – köszönhetően a „Me Too”-vitáknak, a két nem többszínűvé válásának és más tényező-

nek is. Ön szerint ez lehetőséget kínál nekünk a meztelenség átértelmezésére a 21. századi identitások fényében?

Valóban egy 21. századi, megvizsgálásra érdemes perspektíváról van itt szó. Amikor e programokat terveztük, a BBC Arts vezetője nagyon határozott hangon jegyezte meg: „Szeretném tudni, hogy miért készítünk műsorokat a meztelenségről. Mi ennek az aktualitása?” Ez nagyon fontos közvetítés volt; arra készítetett bennünket, hogy mélyebben gondolkozzunk el a mostani helyzetről, amelyben a kétneműséget és a szexualitás különféle formáit egyre komolyabb kihívások érik.

Mindezek a fejlemények arra utalnak, hogy egyre változatosabb módokon kezdjük értelmezni a meztelen emberi testet. Azt hittem, a sorozat elkészülte után levonhatom majd a következtetést, hogy a meztelenség ma már egy gender-sokszínű, nem bináris világban létezik. És az is biztos, hogy a nyugati mainstream hagyományban a meztelen alakok többsége nagyon is a férfi-nő kétértelműség kizárólagosságában jelenik meg. De minél többet beszélünk erről a transz közösségben, vagy olyan emberekkel, akik a gender különböző változataival azonosulnak, annál inkább azt tapasztaltuk, hogy nagy a lelkesedés, amiért immár nem szabadulni kell a meztelenségtől, hanem át lehet értelmezni, és másféle üzenetekkel gazdagítani. Így aztán, meglepetésemre, magam is elkezdtem belátni, hogy a genderrel kapcsolatos radikálisabb nézetek talán mégsem számúzik a művészetből a meztelenséget, hanem inkább megadják neki a megfelelő formát.

Miféle új szemléletmódot vagy új kérdéseket látna ön szívesen a sorozatot megtekintők körében?

Szeretném, ha az emberek felismernék azokat a nehézségeket, amelyekkel e médium és e zsáner

Mary Beard a görög és a latin kultúrtörténet tanára a Cambridge-i Egyetemen

Jézus a kereszten. Anthonis van Dyck, 17. századi flamand művész festménye. „A megfeszített Jézus alakja abszolút értelemben nem, de tulajdonképpen mégiscsak meztelen – magyarázza Beard. – Ugyanakkor kissé furcsának tűnik a »meztelen Jézusról« beszélni.”

kapcsán találkozunk, és amelyekre nem mindig van kedvünk odafigyelni. Kényelmesebb ugyanis valami magától értetődő dolognak tekinteni a meztelenséget, miközben tudjuk, hogy számtalan vita és ellentmondás veszi körül.

Az is jó volna, ha megvizsgálnánk, mi jár a fejünkben, amikor nézegetjük ezt a dolgot. Engem egyáltalán nem érdekel, hogy egyesek miért *nem* nézik meg a meztelen ábrázolásokat. Csak azt szeretném, ha az embereket – velem együtt – egy kicsit jobban érdekelné, hogy valójában mi történik, amikor ilyesmit látunk-nézünk. Miért engedjük meg egyeseknek, hogy ilyen dolgokat nézegessenek, és miért tiltunk el tőle másokat? Miért éppen ott van a fügefalevél, ahol van, és miért nem máshol? Mit árul el rólunk, ha bizonyos testeket nem szívesen nézünk meg?

Nagyszerű volna, ha elkezdenénk gondolkodni mindezen a kérdéseken, még hozzá a „normális” testábrázolásról alkotott mostani képzeleteink vagy fantáziánk szempontjából. Nemrég olvastam egy riportot arról a sikeres kezdeményezésről, amelynek során tinédzserekkel élőmodelles rajzokat készítetttek. A fiatalok ugyanis így megtapasztalhatták, hogy milyen is a valóságban a nem „tökéletesre” photoshoppolt emberi test. Ha valamit el tudok érni ezzel a sorozattal, akkor azt remélem, hogy az emberek más szemmel fognak nézni a meztelenségre és az emberi testre. 🌐